

ZÁKLADNÍ TYPOGRAFICKÁ

Obecné zásady

- **Odstavec** představuje blok textu ukončený „neviditelným“ znakem konec odstavce (¶), tento znak vkládáme stisknutím klávesy Enter. Zásadně nemačkáme Enter na konci každé řádky.
- Pro odsazení začátku odstavce nepoužíváme tabulátor ani několik mezer. Je-li odsazení požadováno, nastavíme jej ve volbách stylu odstavce. Pokud chceme vidět, na kterém místě odstavec končí (kam jsme znak konce odstavce vložili), můžeme jej zviditelnit volbou *Nástroje>Možnosti>Zobrazení>Konec odstavců*, popř. ikonou se symbolem ¶.
- Text nikdy neformátujeme vložением skupiny více mezer!
- Slova na konci řádku **nedělíme ručně** (vložением spojovníku a stiskem Enter). Je-li dělení slov požadováno, zapneme automatické dělení slov; při přípravě rukopisu ponecháváme dělení slov raději vypnuté.
- Nadpisy (popř. další pojmy, hesla), které mají být ve výsledné publikaci psány **verzálkami** (velkými písmeny), píšeme obvyklým způsobem; verzálky později zvolíme ve stylu odstavce. V opačném případě by se text psaný verzálkami objevil i v obsahu, rejstříku apod.
- Používáme **správné znaky**. Často se chybně zaměňuje nula 0 za písmeno O, jednička 1 za písmeno l, řecké β za německé ß, malé písmeno x za znak × (krát; vložíme kombinaci ALT 0215).

Interpunkční znaménka

- **Znaménka** . , ; : ? ! píšeme v souvislém textu v obvyklém významu interpunkčních znamének bez mezery k předchozímu slovu, za znaménky píšeme jednu mezeru.
- Pokud se vedle sebe sejdou dvě interpunkční znaménka, neklade se mezi ně mezera.
- Poloha znamének vzhledem k uvozovkám a závorkám zaleží na tom, zda je jimi ohraničena celá věta, nebo pouze její část.
- **Tečka** označuje řadové číslovky. Tečka se píše za některými zkratkami. Pokud končí věta zkratkou nebo řadovou číslovkou, píše se tečka pouze jedna.
- Tečka se nesází za nadpisy ani popisky obrázků, a to ani v případě, že jsou složeny z více vět.
- V názvech počítačových souborů, ve webových a emailových adresách, v označení verzí programů a v desetinném číslování kapitol se píše tečky bez mezer.
- Za slovem „viz“ se tečka nepíše – není to zkratka, nýbrž (archaický) imperativ. Další pravidla o použití tečky uvádíme v části *Číslo*.

PŘÍKLADY

První věta končí tečkou. Za ní je mezera a další věta. Ten nápad byl vskutku „geniální“. „Celá věta je v uvozovkách.“ „Je to zvláštní,“ řekl kapitán, „jak jen to vysvětlit?“ Můžeme použít tento program (nebo jeho část).

jinak, také správně: Můžeme použít tento program. (Také lze použít jeho libovolnou část.)

chybně: 80-tá léta — **správně:** 80. léta

chybně: 2-hý muž — **lépe:** 2. muž — **ještě lépe:** druhý muž

InDesign CS5 (verze 7.0) lze stáhnout na www.adobe.com.

V kapitole 2.3.1 rozvádíme myšlenky z kapitoly 1.7, viz pozn. 3.

- **Dvojtečka** ve smyslu poměru (v matematice, chemii, kuchyni) se píše s mezerou z obou stran; ve smyslu skóre zápasu nebo vyjádření času používáme dvojtečku bez mezer.

- **Výpustka** („trojtečka“) ... nahrazuje nevyslovený text (podobně jako pomlčka), vypuštěný text (např. z delšího citovaného textu) nebo část výčtu. Při náhradě části výčtu se výpustka od předchozího textu, který musí končit čárkou, odděluje mezerou, jinak se přisazuje těsně. (Další) tečku za „trojtečkou“ na konci věty nepíšeme. Výpustka je speciální znak, odlišný od tří za sebou vložených teček. (Ve Wordu jej vložíme kombinací CTRL ., popř. ALT 0133.)

PŘÍKLADY

Zásluhou fotbalisty Poláka skončilo utkání stavem 2:1. Maryša mu naředila nápoj v poměru 1:12.

Ty jsi ale... Lásko, ach lásko...

Používáme pouze standardní výpustku. Jiný počet teček (čtyři, pět, osm, dvacet, ...) se zásadně nepoužívá.

- **Závorky a uvozovky** se píšou bez oddělení mezerou od slova, výrazů, či vět, které obklopují. Mezery se píšou před počátečními a za koncovými uvozovkami, resp. závorkami. Je-li v uvozovkách, resp. závorkách celá věta, sází se tečka (vykřičník, otazník) uvnitř uvozovek, resp. závorek. Pokud je v uvozovkách, resp. závorkách pouze část věty, sází se tečka (vykřičník, otazník) až za ně.
- V běžném textu užíváme **kulaté** ( ), popř. **hranaté** závorky [ ]; užití lomítka / ve smyslu závorek je anachronismem z dob psacích strojů (dnes má význam jen v akcidenční sazbě – označení, plakáty, výtvarná typografie –, nikoliv v odborném textu či beletrii).
- V českém jazyce lze užít **tři varianty uvozovek**. Klasické uvozovky mají tvar „“ (pomůcka: „⁶⁶“, tedy: první uvozovky jsou dole a mají tvar devítek, druhé jsou nahoře a mají tvar šestek). Jiný typ dvojitých uvozovek “” (symbolicky: “⁶⁶”) patří do anglického jazyka a v češtině je nepřipustný. Pokud je v textu třeba užít uvozovky vnořené do uvozovek (např. pro citát v přímé řeči), užíváme další přípustné typy uvozovek: jednoduché uvozovky ‘ ’ (tvar: ‘⁶⁶’) či špičaté uvozovky « » (v češtině se zásadně užívají „šipkami dovnitř“, tj. opačně než ve francouzštině).
- Znak " označuje **jednotku palec** nebo **úhel** vyjádřený ve vteřinách.
- **Odsuvník (apostrof)** je znám především z cizích jazyků; má tvar „devítky nahoře“, tedy ‘. V akcidenční tiskovině se může použít ke zkrácení letopočtu.

PŘÍKLADY

Ladislav Kozoroh řekl: „Vy jste zřejmě pojednal o obratniku

Raka.“ To byl opravdu „skvělý“ příklad. Ano, ten příklad je

vskutku „skvělý“. Štěpán Rak poznamenal: „Mě, nějaký Kozoroh opravdu nezajímá!“

Kritik Kozoroh uvedl: „Myslím, že d'Artagnan je dobře napsaná postava „Tří mušketýrů“.“

Spojovník a pomlčka

Je třeba důsledně rozlišovat psaní pomlčky a spojovníku; základní zásady jsou obsaženy v *Pravidlech českého pravopisu*, další zásady plynou ze zvyklostí typografických. **Spojovník** - je kratší a silnější, píšeme jej přímo z klávesnice; **pomlčka** - je delší a tenčí, ve Windows ji obecně vkládáme kombinací ALT 0150, ve Wordu CTRL -, často automaticky nahradí spojovník při vhodném nastavení tzv. automatických oprav.

- **Spojovník** (*divis*) se píše vždy bez mezer a používá se jako spojovací znaménko ve složených výrazech a ve výrazech s částicí -li. Další funkcí spojovníku je označení dělení slov (proto se mu také někdy říká: **rozdělovník**).
- Složeniny číslic a slov se píší bez spojovníku!

📄 PŘÍKLADY

je-li, bude-li, není-li
slovník česko-německý, Karel Matěj Čapek-Chod, Belá-Durice,
Ostrava-Poruba, propan-butan
n-tice, k-tice, ISBN 80-901373-6-9
Zeleno-modrý svetr má motiv střídajících se zelených a modrých
pruhů, zatímco zelenomodrý svetr má celý namodrale zelenou
barvu.
chybně: 8-mi bitový — **správně:** 8bitový

- **Pomlčka s mezerou po obou stranách** se píše k oddělení částí textu (vsuvky, heslovité výrazy).
- **Pomlčka s mezerou za pomlčkou** se užívá k vyjádření přímé řeči místo uvozovek, dále při sazbě výřtů (ve funkci odrážky) a při označení celých měnových hodnot.
- **Pomlčka s mezerou před pomlčkou** se používá k vyjádření nedokončené výpovědi. V tomto případě nenásleduje tečka.
- **Pomlčka ve významu „až“, „od do“, „proti“ není oddělena mezerami.**

📄 PŘÍKLADY

Lidé celého světa – žádný národ neopomíjíme – touží po míru.
Kniha – přítel člověka.
– Čeho jste ředitelem? Koho řídíte?
350,- Kč včetně DPH
Už toho mám opravdu dost, ty –
doporučená teplota 25–28 °C, žil v letech 1921–2008,
zápas Česko–Německo, utkání Sparta–Slavia

Značky

- **Paragraf § a ampersand &**, tedy značky zastupující slova, se také – podobně jako slova, která zastupují – píší s mezerou po obou stranách.
- **Stupně a procenta** se ve významu podstatného jména píší s mezerou; ve významu přídavného jména bez mezery. Spojení „stupeň Celsia“ se chápe jako jeden výraz, takže značka stupně se od písmene mezerou neodděluje. Jednotkou termodynamické teploty je kelvin (nikoliv neexistující „stupeň Kelvina“).

📄 PŘÍKLADY

... a proto se odsuzuje podle § 26, odst. 2 trestního zákona...
Laurin & Klement, Otec & syn
Tato část tvoří 15 % celku. Je to 15% roztok kyseliny sírové.
0 °C ~ 32 °F ~ 273,15 K

Čísla

- **Nižší hodnoty** (obvykle do tučtu) je vhodné v běžných (nikoliv matematických) textech psát raději slovy než číslicí.
- **Spojení čísla se slovem** se sází bez mezer a bez spojovníku.
- Znak $\times$ (**krát**; vložíme kombinací ALT 0215) nelze nahrazovat malým písmenem *x*. V matematických textech jej používáme jen tehdy, pokud nehrozí záměna s vektorovým součinem.

Podobně při psaní vykřičníku dbáme, aby nedošlo k záměně interpunkce za symbol faktoriálu.

- Za **řadovou číslovkou** píšeme za tečku mezeru.
- V českém textu používáme jako **oddělovač desetinné části** čísla zásadně čárku. Kvůli přehlednosti za každou trojicí cifer v obou směrech od desetinné čárky ven z čísla píšeme mezeru, desetinnou čárku mezerami neoddělujeme. (Tuto zásadu nedodržujeme ve výpisech zdrojových kódů, v zápisu syntaxe funkcí apod.)
- **Data** píšeme s mezerami za označením dne i měsíce. Čtyřciferné **letopočty** se píší bez mezer.
- **Časové údaje** – hodiny se od minut oddělují tečkou bez mezery, minuty od sekund dvojtečkou bez mezery. Minuty i sekundy vyjadřujeme dvojciferným číslem. Neužíváme obskurní zkratku hod., ale správnou značku fyzikální jednotky h; v beletristickém textu vypíšeme celým slovem (hodina).
- **Telefonní čísla** v ČR se člení mezerami po třech cifrách; v PSČ se odděluje mezerou první trojice od následující dvojice.

📄 PŘÍKLADY

první řešitel, pět mrtvých psů, 25. kniha
5krát, 5×, 8bitový, 50násobně
25. výročí, 18. místo
Stanovená číselná hodnota je 25 376,918 407. Má 1 789 kusů této publikace.
10. 5. 2007 nebo 10. května 2007
Od roku 1990 je ředitelkou školy RNDr. Irena Přádná.
Vyučovací hodina začíná ve 12.10 a končí ve 12.55. Učitel přišel ve 12.10:38.
 $t_1 = 12 \text{ h}$
Gymnasium F. X. Šaldy má telefon 482 710 077 a PSČ 460 01.

Elementární pravidla matematické a fyzikální sazby

Matematická sazba se řídí pravidly, která (většinou) respektují matematický význam symbolů a jejich logickou souvislost a splňují estetické požadavky. Uvedme jen základy:

- **Kurzivou** se sázejí názvy konstant, proměnných, funkcí a fyzikálních veličin.
- **Normální řezem** písma se sázejí číslice, elementární funkce a fyzikální jednotky. (Toto pravidlo umožňuje dobře odlišit veličiny od jednotek, např. *W* je watt, zatímco *W* práce.)
- **Tučným bezpatkovým písmem** se označují číselné obory.
- **Fyzikální jednotky** se od číselných hodnot oddělují mezerou.

📄 PŘÍKLADY

Planckova konstanta $h = 6,62606896 \cdot 10^{-34} \text{ J}\cdot\text{s}$
 $x = 5 \text{ m}, W = 5 \text{ J}, P = 3 \text{ W}$
Identita $\sin 2x = 2 \sin x \cos x$ platí všude v **R**.
Řešte v oboru **R**. Omezte se na **Z**.

Automatické opravy

V textovém editoru vznikají někdy chyby v důsledku užití tzv. automatických oprav. Komplikace způsobuje například automatická oprava velkých písmen na začátku vět – tato funkce automaticky změní každé písmeno následující za tečkou na verzálku; tak vznikají nesmysly typu „15. Červenec“. Naopak vhodná a užitečná je např. záměna tří teček za výpustku či náhrada spojovníku obklopeného mezerami za pomlčku. Jak je však patrné z výše uvedeného výkladu, v mnoha dalších situacích je nezbytné úpravu provést „ručně“.